

«Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті» КЕ АҚ

Философия ғылымдарының докторы, профессор
Аршабеков Нұрғали Рахымғалиұлының 70 жылдығына арналған

**ЖАҢА ҚАЗАҚСТАНДЫ ҚҰРУДАҒЫ
ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫНЫҢ РӨЛІ**
ғылыми-практикалық конференция материалдары

Алматы қ., 18 қараша 2022 жыл

Материалы научно-практической конференции,
посвященной 70-летию доктора философских наук, профессора
Аршабекова Нурғали Рахымғалиевича

**РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗОВ
В ПОСТРОЕНИИ НОВОГО КАЗАХСТАНА**

г.Алматы, 18 ноября 2022 года

Proceedings of the Scientific and practical conference
dedicated to the 70th anniversary of Doctor of Philosophy, Professor
Nurgali ARSHABEKOV

**THE ROLE OF PEDAGOGICAL UNIVERSITIES
IN BUILDING A NEW KAZAKHSTAN**

Almaty, November 18, 2022

УДК 378 (574)
ББК 74.58 (5Каз)
Ж28

Ұйымдастыру алқасының төрағасы

З.Д. Джумакулов – Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің Ғылыми жұмыс және халықаралық ынтымақтастық жөніндегі проректоры

Жауапты редакторлар

С.М. Шакирова – ф.ғ.к., Ғылыми басылымдардың мониторингі бөлімінің басшысы, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

К.А. Жакибаева – Ғылыми басылымдардың мониторингі бөлімі, «Хабаршы» журналының маман-корректоры, Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті

«Жаңа Қазақстанды құрудағы педагогикалық жоғары оқу орындарының рөлі» атты философия ғылымдарының докторы, профессор Аршабеков Нұрғали Рахымғалиұлының 70 жылдығына арналған ғылыми-практикалық конференцияның материалдары. – Алматы: Қыздар университеті баспасы, 2022. – 152 бет.

Материалы научно-практической конференции «**Роль педагогических вузов в построении нового Казахстана**», посвященной 70-летию доктора философских наук профессора Аршабекова Нурғали Рахымғалиевича. – Алматы: Қыздар университеті, 2022. - 152 с.

ISBN 978-601-346-141-0

УДК 378 (574)
ББК 74.58 (5Каз)

© «Қыздар университеті» баспасы, 2022

Н.Р. Аршабеков Модернизация высшего образования в новых условиях	5
<i>Жаңа Қазақстан және жаңа қазақстандықтар дегеніміз не?</i>	
<i>Что такое Новый Казахстан и новые казахстанцы</i>	
Г.С. Жұмалиева, М.М. Книсарина, Г.У. Бекешова Әлеуметтік жауапкершілікті «жаңа қазақстандықты» тәрбиелеуде білім берудің педагогикалық шарттары	7
М.М. Книсарина, А.Т. Сисенова, Г.С. Жұмалиева Социальная ответственность как ценность современного общества	12
А.А. Kaliyeva, М.Ф. Akhmullaeva Development of the modern educational system in Kazakhstan: a socio-economic analysis	17
<i>Жаңа Қазақстанды құру үшін қандай дағдылар қажет</i>	
<i>Какие навыки нужны для построения Нового Казахстана</i>	
Н.Д. Даулетов, А.З. Мамбеталиева, В.Е. Нурмухамбетова Тәуелсіздік елдің дарынды балаларға элитарлық білім берудің негізі	21
А. Байкутова, Ж. Жұбат Жаңа Қазақстанды құрудағы ғылымды дамытудың рөлі	24
Д.Б. Камбаров Жаңа Қазақстанды құру үшін қандай дағдылар қажет?	29
А.С. Иргалиев, Л.Г. Кенжегалиева Білім беруді жаңғырту жағдайындағы мектепке дейінгі білім беру мекемелері басшыларының кәсіби құзыретін дамыту үрдістері	34
Б.Т. Халикова, А.З. Мамбеталиева Жаңа Қазақстанда Soft Skills дағдыларын дамытудың психологиялық ерекшеліктері	39
Ұ.Ә. Сейсен, С.Р. Сайфетдинова Цифрлық технологияларды қолданудың педагогикалық маңыздылығы	43
<i>Патриоттарды жаһандық құндылықтармен тәрбиелеу мәселелері</i>	
<i>Проблемы воспитания патриотов с глобальными ценностями</i>	
А. Нұрланқызы Патриоттарды жоғарғы құндылықтармен тәрбиелеу мәселелері	48
К.А. Жакибаева XXI ғасыр қазағының жаңа бейнесін жасаудағы ақын шеберлігі (Мұқтар Шаханов өлеңдері негізінде)	52
К.А. Бияздықова, Р.С. Саурбаева Қазіргі жастар арасындағы тәрбиедегі рухани құндылықтардың рөлі	58
А.Б. Елеусіз Заманауи тәрбие құндылықтарың өзекті мәселелерін шешудегі медиа сауаттың алатын орны	61
<i>Жаңа қазақстандықтарды оқытудағы педагогикалық жоғары оқу орындарының рөлі</i>	
<i>Роль педагогических вузов в обучении новых казахстанцев</i>	
Г.С. Оразаева Профессиональная подготовка будущих педагогов к работе с детьми с особыми образовательными потребностями	64

С.М. Шакирова «Мне нужно только время и вдохновение» (проблемы научных публикаций глазами преподавателей)	69
М.О. Кабышева Конструктивизм в педагогических исследованиях и образовании Казахстана	83
А.А. Мұратбекова, А.Б. Татеева, Д. Сентюрин, М. Ендибай Үштілді білім беру жағдайындағы химия пәндерін ағылшын тілінде оқытудың заманауи әдістемесі	86
А. Еркебекова Формирование цифровой компетентности у будущих учителей гуманитарных специальностей	89
С. Р. Сайфетдинова, Ұ. Ә. Сейсен Білім беру процесін цифрландырудағы мұғалімнің рөлі	94
К.Е. Саурыкова А. Байтұрсынұлының жүріп өткен жолдары бойынша туристік маршрут ұйымдастыру мәселелері	98
Ф. Баекеева Болашақ маманның инновациялық қызметке психологиялық даярлығын басқару	102
<i>Педагогикадағы заманауи зерттеулер Современные исследования в педагогике</i>	
Г.Қ. Джонисова, А.Д. Ермекова Мектеп жасына дейінгі балалардың эмоционалды интеллектісінің дамуы	107
М.Ж. Буркитбаева, С.А. Нұрпеисова Мектептерде дене шынықтыруды дамытудағы спорттық ойындардың әсері	111
З.У. Ердалиева Латын әріптерін тану үшін нейрондық желіні пайдалану	115
Н. Қайбулла Қазақ әдеби туындыларының экранизациясын сабақта қолдану	120
Қ. Қуатбекова Жоғары оқу орынында астрономия негіздерін оқыту барысында кейс технологиясын қолдану әдістемесі	123
Б.І. Рақметулла Мектепке дейінгі ересек жастағы балалардың зерттеушілік әрекетін қалыптастыру мәселесі	126
С.А. Марганбаева, К.Н. Мамирова Оқушылардың оқу мотивациясына мұғалімнің жеке тұлғалық қасиеттерінің әсері	129
Э. Турсунбаева Особенности функционирования массовой литературы в период постмодернизма	132
С.У. Алғабек Білім беру үрдісінің нәтижесін арттыру құралы ретінде Telegram мессенджерін қолдану	138
А. Бейсенбек Европадағы адронды коллайдер және оның ғылымды дамытуда алатын орны	142
А.А. Темербекова, Г.А. Байгонакова, И.В. Соловкина Решение геометрических задач как средство развития графической культуры школьников	146
Ж.Ж. Джаманчалова, З.Ж. Демесинова, М.Ж. Буркитбаева Восстановление работоспособности спортсменов после травм опорно-двигательного аппарата	150

*Жаңа Қазақстан және жаңа қазақстандықтар дегеніміз не?
Что такое Новый Казахстан и новые казахстанцы*

ҒТАХР 14.35.05

**ӘЛЕУМЕТТІК ЖАУАПКЕРШІЛІГІ БАР «ЖАҢА ҚАЗАҚСТАНДЫҚТЫ»
ТӘРБИЕЛЕУДЕ БІЛІМ БЕРУДІҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ШАРТТАРЫ**

Г.С. Жұмалиева, М.М. Книсарина, Г.У. Бекешова

Марат Оспанов атындағы Батыс-Қазақстан медицина университеті, Ақтөбе қ., Қазақстан
gulmirasaiynkyzy@mail.ru

Аннотация. Білімді жастар кез келген қоғамға әлемдегі қолайлы өзгерістердің резерві ретінде ұсынылады және керісінше, ол сонымен бірге әлеуметтік және саяси тұрақсыздықтың қозғаушы күші болып табылады, сондықтан жастарды қолдаудың әртүрлі формаларын дамыту - өте маңызды. дүние жүзіндегі әлеуметтік-экономикалық өзгерістер. Сондықтан студенттердің кәсіби өсуі мен барлық сыртқы талаптарға сай болуы үшін ғана емес, азаматтық ұстанымдарын, ұлттық бірегейлікті, патриотизмді, гуманизмді және басқа да жалпыадамзаттық құндылықтарды дамыту үшін олардың бойында әлеуметтік жауапкершілікті дер кезінде мақсатты түрде қалыптастыру маңызды. Мақалада заманауи университетте әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастырудың негізгі педагогикалық шарттары берілген.

Түйін сөздер: әлеуметтік жауапкершілік, тәрбие, жеке тұлға жауапкершілігі, білім алушы жастар

Кіріспе

Отандық қоғамдағы трансформациялық өзгерістер қазіргі заманғы азаматтың жеке басына қойылатын талаптарды күшейтеді, ол атқарылатын барлық міндеттерге және олардың әрекеттерінің салдарына жауапкершілікпен қарауда көрінеді. Патриотизм, ұлттық бірегейлік, әлеуметтік жауапкершілік, бастамашылдық, төзімділік, тәртіптілік, бәсекеге қабілеттілік қазіргі заманғы азаматтың маңызды қасиеттері болып табылады, оларды тәрбиелеуде ең алдымен әлеуметтік институттар жауапты.

Бұл бағытта ғылыми зерттеулер Ақтөбе қаласы «Марат Оспанов атындағы БҚМУ» КеАҚ «Психология» кафедрасында жүзеге асырылып келе жатырған ЖТН №АР09058126 «Батыс Қазақстанның жоғары оқу орындарында кәсіптік оқыту жағдайындағы студенттердің әлеуметтік жауапкершілігі» (ҚР БҒМ Ғылым комитетінің гранттық қаржыландыруы) ғылыми жобасы негізінде мақсатты түрде орындалып келеді.

Әлеуметтік жауапкершілікті тәрбиелеуді әлеуметтік және тәрбиелік қызметтің аса маңызды саласы, қоғамның басым талабы деп атауға болады, өйткені елдің бүгінгі мен болашағы белгілі бір мәселелерді шешуге байланысты.

Әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру міндеті осы мақсаттарға қажетті білім беру кеңістігін қамтамасыз ететін заманауи білім беру мекемелерінің құзыреті болып табылады. Білім алушы тұлғаның жалпы құндылық-нормативтік өмір салтын құруға бағытталған білім беру ұйымының шығармашылық және интеграциялық қызметі нәтижесі болып табылатын кеңістік. Мысалы университет, бұл мүмкіндіктер саласы студенттің тұлғалық өсуін, өмірлік дағдыларын және әлеуметтік жауапкершілігін дамытуға бағытталған өмірлік іс-әрекеттердің негізінде жатқан өзара байланысты психологиялық-педагогикалық әрекеттердің динамикалық жүйесі болып табылады.

Негізгі бөлім

Қазіргі уақытта әлеуметтік жауапкершіліктің мақсаттары мен функцияларын жүзеге асыру әдістерінің бірі болып қалыптасу процесі, яғни құбылыстың белгілі бір формасы мен толықтығын беру үшін адамға мақсатты педагогикалық әсер ету және онымен өзара әрекеттесу болып табылады. Осылайша, қалыптасу процесі адамға әлеуметтік жауапкершілікті жеке маңызды құндылық ретінде түсінуге, жүзеге асыруға және қабылдауға және оны әртүрлі әлеуметтік жағдайларда толық жүзеге асыру жолдарын үйренуге мүмкіндік беретін нақты педагогикалық жағдайларды жасауды қамтиды.

Әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыруға ең қолайлы кезең – жасөспірімдік шақ. Жастық дамудың бұл кезеңінде индивид өзінің жеке жетілуін бекітуге және қоғамдағы өзінің тікелей тұлғалық статусын анықтауға ұмтылады. Бірақ университетте де олардың бойында заманауи тұлғаның қажетті маңызды қасиеттерін тәрбиелеуді жалғастыру әлі де кеш емес. Өйткені бұл жаста жастар өз мақсаттарын сенімді түрде белгілейді, оны жоспарлайды және жүзеге асырады, оның нәтижесі айналасындағы адамдарға тікелей әсер етеді. Сондықтан 17 және 22 жаста да еліміздің заманауи азаматында әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытудың қарқынды процесі жүріп жатыр деп айта аламыз.

Жаңа азаматтың, «жаңа қазақстандықтың» бейнесі қандай? Біз толыққанды, жарасымды, біліктілігі жоғары, мәдениетті, әлеуметтік жауапкершілігі жоғары білімді тұлғаның бейнесін елестете аламыз.

Марат Оспанов атындағы БҚМУ студенттері арасында өткізілген кездейсоқ сауалнама олардың өміріндегі бұл құбылысты терең түсінетінін көрсетті. Келесі: «Жаңа азаматтың, «жаңа қазақстандықтың» бейнесі қандай? Жаңа қазақстандықты сипаттаңыз? Оның бойында қандай қасиеттер мен құзыреттер болуы керек? Деген сұрақтарға қызықты жауаптар алынды:

— «Жаңа қазақстандық, ең алдымен, өзгерістерге, жаңаша ойлауға дайын адам. Қалыптасқан стереотиптерден алшақтап, өз пікірі бар және оны билік алдында қорғай алатын адам»;

— «Жаңа қазақстандықтың бейнесі – ең алдымен моральдық талаптары жоғары құзыретті тұлға. Барлығына жауапты. Нәсілге, ұлтқа, жасқа, т.б. бөлмей, басқаларға құрметпен, түсіністікпен қарайды. Әркімнің уақытын бағалайды, өз халқының тарихы мен ерліктерін құрметтейді, өйткені ол олардың арқасында азат егеменді мемлекетте өмір сүріп жатыр.

— «Санасы мен ісі тәуелсіз, сауатты, еркін ойлай алатын тұлға»;

— «Жастардың көкірегін басатын аға буынмен келіспеймін, өйткені жас ұрпақтың көзқарасы мен дүниетанымы кең болса ғана Қазақстан жаңа шыңдарды бағындыра алады»;

— Өзіне сенімді, тәуелсіз, иманды, аға ұрпақты сыйлайтын, адамгершілігі мол, білімді, батыл, текті.

— «Ақылды, парасатты, еңбекқор, адал адам!»;

— «Сауатты, мейірімді, адал, қайырымды»;

— «Өз еліне адал, жанашар, сенімді адам!».

Сонымен, айтылған пікірлерді қорытындылай келе, «Жаңа қазақстандық» өз елін шенеуніктер басқаратын мемлекет тұрғысынан емес, дәлірек айтсақ, туып-өскен жері ретінде сүйюі керек екенін атап өткіміз келеді. «Жаңа қазақстандық» Бостандық (қоғам мен адамның), Әділет (қоғамдық өмірдің барлық салаларында), Теңдік (өздерінің ажырамас құқықтарын жүзеге асыруда) сияқты мәңгілік құндылықтарға, асыра сілтеусіз сенуі керек. Әртүрлі саланың көптеген ғалымдары – генетика, неврологтар, педагогтер – егер адам идеалды басшылыққа алмаса, ол ыдырап құлдырай бастайды, ал адамның интеллектуалдық, психикалық және физикалық саулығы адамның өзіне міндеттердің өте жоғары деңгейін қоя білуде өмірлік ұстанымына байланысты екенін айтады.

Қай салада болмасын, өз саласының кәсіби маманы болу маңызды. Бірі медицинаны дамытады, екіншісі Қазақстандағы туризмді дамытады, үшіншісі Қазақстанның интеллектуалдық әлеуетін арттырады, т.б. Ол саяси сауатты болуы және өзінің ұлттық мүддесін қорғауы, ең алдымен мемлекеттік тілді білуі және құрметтеуі керек. Құзыреттіліктер – шығармашылықпен айналысу, үнемі жаңа нәрсені үйрену, шет тілдерін үйрену және т.б.

Әлеуметтік жауапкершіліктің ерекшеліктерін қарастырғанда әрбір жас категориясының жас ерекшеліктерін, психологиялық және биологиялық қасиеттерін ескеру қажет. Әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыруға бағытталған қазіргі заманғы мекемелерде оқу-тәрбие үрдісі ең

алдымен оқушылардың көбіне адекватсыз реакцияларға және т.б. жетелейтін көңіл-күйінің өзгермелілігін ескеру керек болады.

Сондай-ақ мектептерде, колледждерде, университеттерде, шын мәнінде, екі бағдарламаның қатар әзірленгені байқалады: білім беру және әлеуметтендіру бағдарламалары. Ал Р.Бернстің пікірінше, оқу бағдарламасы ресми оқу бағдарламасы ретінде бүкіл білім беру шындығы арқылы жүзеге асады, ал әлеуметтену бағдарламасы адамдардың өзара әрекеттесу ерекшеліктеріне байланысты мектепте қалыптасып және ол жасырын сипатта болатынын айта кету керек. Дәл екінші бағдарлама арқылы «оқушының әлеуметтік өмірі, өзіндік бейнесі, басқалардың оған қалай қарайтынын түсінуі қалыптасады» [1].

Л.А. Барановскаяның айтуынша, бастауыш мектепте бала бейресми өзара әрекеттесу шеңберінде берілген шарттарды ұсыну және орындау тәсілдерін үйренеді. Мектеп оқушысында әлеуметтік норма туралы түсінік қалыптасады, жеке іс-әрекетті әлеуметтік норманың шарттарына сәйкес немесе олардан алшақтау түсінігі қалыптасады. Ал егер студент әлеуметтік норманы жеке маңыздылық деңгейінде қабылдаса, онда оның әрекетін әлеуметтік жауапкершілік деп санауға болады. Автор тек орта білім беруде ғана емес, жоғары оқу орындарында да студенттердің іс жүзінде екі бірдей бағдарламаны тәжірибеден өткізетінін атап көрсетеді [2].

Әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастырудың педагогикалық шарттары мектеп немесе жоғары оқу орны өмірінің идеологиялық мағыналары жүйесіне кіріспе болып табылады. Бұл өскелең ұрпаққа әлеуметтік жауапкершілік туралы өзіндік білімдерін тереңдетуге, олардың әлеуметтік маңызды жұмысын бірлесіп эмоционалды өмір сүру үшін жағдайды ұйымдастыруға мүмкіндік береді. Бұл ортақ мүдделерді есепке алуға, олардың әлеуметтік-жауапты әрекеттерін талдауға мүмкіндік береді. Педагогикалық жағдаяттарды анықтау, жауапкершіліктің өзіндік және әлеуметтік бағыттылығы арасындағы айырмашылықтарды табу әлеуметтік жауапкершілік туралы құнды пайымдауларды жоғары деңгейге көтеруге, әлеуметтік жауапты іс-әрекет тәжірибесін толықтыруға және өзінің қоғамда әлеуметтік-жауапты мінез-құлық қатынасының басымдылығында жағымды сезімдерді сезінуге мүмкіндік береді.

Басқа білім алушылармен, мұғалімдермен, оқытушылармен, туыстармен және ересектермен достық қарым-қатынасты ұйымдастыру, әлеуметтік жауапты мінез-құлық дағдыларын жинақтауға ықпал ету және әлеуметтік жауапкершілікті ең жоғары құндылық ретінде қоғамның мақұлдауын қамтамасыз ету. Е.Н. Бобкованың студенттер әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыруда оң нәтиже беретін педагогикалық жағдайлардың шеңберін әлеуметтік-педагогикалық қызметтің психологиялық-педагогикалық немесе әлеуметтік-психологиялық қолдау түріндегі ақылға қонымды қолдауы сияқты аспекті арқылы кеңейтуге болатыны туралы пікіріміз.

Әлеуметтік жауапкершілікті дамыту үшін жастардың өзін-өзі тәрбиелеу мүмкіндіктерін жүзеге асырудың ерекше маңызы бар. Өзін-өзі тәрбиелеу белгілі бір даму жолымен жүреді. Рухани-адамгершілік өзін-өзі жетілдіру ерте жасөспірімдік және жастық кезеңге түсетінін ұмытпаңыз. Бұл кездегі өзін-өзі тәрбиелеудің ең ортақ мақсаты рухани, адамгершілік даму болып табылады, ол тұлғаның асыл қасиеттерін дамыту деп түсініледі: әдептілік, мейірімділік, жомарттық, досқа адалдық, жақын адамына адалдық, көмектесуге дайын болу және т.б.

Оқушыға қалай жақсы, жағымды етіп көмектесу керек, қандай педагогикалық жағдай жасау керек? Жеке тұлғаның өзін-өзі тәрбиелеуге деген ұмтылысын оның алғашқы белгілерінің пайда болуынан бастап ынталандыру және белсенді түрде қолдау қажет. Бұл оның өзіне сенуіне, осы кезеңге тән дағдарыс құбылыстары мен кешендерін жеңуге көмектеседі.

14–15 жас аралығындағы жасөспірімдердің өзін-өзі тәрбиелеуі әлеуметтік жетілудің жеткілікті деңгейімен, ішкі мотивтердің болуымен, жеке тұлғаның өзін-өзі бағалауымен сипатталады, бұл өз бетінше жұмыс істеуге ынталандырады. Өзін-өзі тәрбиелеу әлеуметтік танылуға ұмтылумен тікелей байланысты. Бірақ жасөспірімдердің әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру жеткілікті күш-жігерді қажет етеді, өйткені әлеуметтік тануға апаратын жолдар тұлғаның өзін-өзі моральдық жетілдіруімен байланысты болмауы мүмкін [3]. Ал мұнда қоғамның ересек мүшелерінің үлгісі өзін-өзі тәрбиелеу процесіне үлкен мән береді. Жастар көбінесе оларға қарап, қоғамның ересек мүшелерінен байқайтын, олар үшін маңызды қасиеттерді өз бойында дамытуға ұмтылады. Осы орайда А.Г.Спиркинаның жеке тұлға мен қоғамның өзара әрекеттестігінің көрінісі ретіндегі жауапкершіліктің жеке және әлеуметтік сипаты бар екенін, адамның қоғам алдындағы жауапкершілігі ғана емес, сонымен бірге қоғамның адам алдындағы жауапкершілігі де бар екенін атап өткен жөн.

Әрбір қалыптасқан адам даралығы өз уақытында қазіргі қоғамның ажырамас бөлігіне айналатыны белгілі. Ал жалпы қоғам өзінің әлеуметтік жауапкершілігін болашақта қалай көтеретіні бүгінгі күні әрбір оқушының осы жауапкершілікті тәрбиелеу барысында қандай үлгілерге ие болуына байланысты. Жоғары мемлекеттік деңгейді алатын болсақ, оның әрбір азаматтың алдында жауапты болатын көптеген мәселелерін осылай атап өтеміз.

Қазіргі жас ұрпақ әлеуметтік желілер, интернет, денсаулық сақтау, білім беру, халық саны, еңбек өнімділігі, жұмыспен қамтуды қолдау, кедейшілік салаларындағы заманауи отандық қоғамның және жалпы әлемнің проблемалары туралы өздерінің өте мұқият бақылаулары арқылы жақсы хабардар. Зерттеушілердің пікірінше, тұтынушылық идеология әсер етудің кең ауқымын қамтиды. Тұтынушылық идеологиясы бойынша адамның әлеуметтік және өмірлік жетістігі тұтынумен сәйкес келеді және осы идеологияның ықпалына түскен адамдар өздерін тұтынушы санайды. Олар өзінің мәнін тұтынудан көреді және оның құндылығын оның санымен және әртүрлілігімен байланыстырады [4].

Көріп отырғаныңыздай, бұл идеология тек этикалық мәселелерге әсер етіп қана қоймайды, сонымен қатар экономикалық құрамдастармен тығыз байланысты, адамның тұтыну стилін анықтап қана қоймайды, сонымен қатар өмір салтын, тұлға типін және өмір сүру амал-тәсілін қалыптастырады.

Соңғы жұмысында В.И. Паллотта, жастар арасында жүргізілген социологиялық зерттеудің нәтижелері мысал ретінде келтіріліп, болашақ мамандықты таңдау жағдайын көрсетеді, бұл кезде жастар, ең алдымен, оның қызықтылығын, ал екінші орында - жоғары жалақыны атап өтеді. Құзыреттердің болуы үшінші орынмен сәйкес келеді. Бедел төртінші орында, өсу перспективалары, позициялар бесінші орында. Соңғы орында жастар үшін қоғам игілігі үшін еңбек ету түр [5].

Шынында да, әлеуметтік жауапкершілік өз бетінше қалыптаса бермейді. Өзін-өзі тәрбиелеуді мақсатты тәрбие үрдісінің нәтижесі деп білеміз. Ал әлеуметтік жауапкершілікті сезіну, Л.А. Крапивина пікірі бойынша, адамның өз іс-әрекеті үшін жауапкершілігін түсіну, мінез-құлықтың әртүрлі нұсқаларын таңдау мүмкіндігі және оның нәтижелері үшін басқа адамдар алдындағы жауапкершілікті түсіну және міндеттемелерді орындау үшін міндетті түрде сырттай бақылау болған кезде келеді [6].

Қорытынды

Қорытындылай келе, әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастыру міндеті осы мақсаттарға қажетті тәрбиелік әсерді қамтамасыз ететін заманауи білім беру ұйымдарының құзыреті болып табылады деп түйіндеме жасауға болады. Ол жеке тұлғаға мақсатты педагогикалық ықпал ету және онымен өзара әрекеттесу арқылы «Жаңа қазақстандықтың» әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру процесін жүзеге асыра алады. Бұл адамға әлеуметтік жауапкершілікті жеке маңызды құндылық ретінде түсінуге, жүзеге асыруға және қабылдауға және оны әртүрлі әлеуметтік жағдайларда жүзеге асыру жолдарын үйренуге мүмкіндік беретін нақты педагогикалық шарттарды жасау арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

«Жаңа қазақстандық», біздің ойымызша, заманауи тұлға (жоғары білімі бар, компьютерлік сауаттылығы бар, коммуникативті дағдылары бар, әлеуметтік мобильділігі бар, ағылшын тілін білетін, үнемі өзгеріп отыратын жағдайға бейімделу қабілеті бар). Азаматтық ұстанымы, жауапкершілігі айқын тұлға.

Біздің ұстаз ретіндегі басты міндетіміз – өзінің ойын еркін білдіре алуымен ерекшеленетін тәуелсіз адамды тәрбиелеу. Заманауи адам - діни және қоғамдық ойын ұштастыра білетін адам. Қандай амал жасаса да шынымен еліне, жеріне жаны ашитын адам бейнесі. Халқына, еліне жаны ашитындығын сөзбен емес бірден іспен жеткізетін адам. Әлеуметтік жауапкершілікті қалыптастырудың негізгі формаларына білім беру процесі, мектептен тыс жұмыстар, отбасылық тәрбие, жастар ұйымдарының тәрбиелік қызметі, мәдениет, өнер мекемелерінің және бұқаралық ақпарат құралдарының тәрбиелік қызметі жатады. Ұсынылған форматтардың әртүрлілігіне қарамастан, білім беру процесі қоршаған әлеуметтік шындыққа қайшы келеді.

Мақсатты тәрбие үрдісінің нәтижесінде өзін-өзі тәрбиелеуге де белсенді қатысуға болады. Студенттердің өзін-өзі тәрбиелеуге деген ұмтылысын, оның алғашқы белгілерінің пайда болуынан бастап, қоғам мойындауына және мемлекет пен бизнес өкілдері, оның ересек мүшелерінің қоғамға тең болуын ынталандыру және белсенді қолдау қажет.

Өскелең ұрпақ өз мемлекетіне сеніп, оның жауапкершілігін, қоғам өмірінің барлық саласында қамқорлық пен нақты көмекті көруі керек. Белгілі бір жобалардың шеңберінде емес,

қоғамдық мүдделерді жүзеге асыруда және экологиялық тұрақтылықты сақтауда мемлекет пен бизнестің тұрақты жауапкершілігін көру.

Жаңа Қазақстанның өскелең ұрпағы болашақ әлеуметтік-жауапты өмірге шабыттана алатын және алатын кеңістік қазіргі заманғы қоғам болуы керек.

Бұл зерттеуді Қазақстан Республикасы Жоғары Білім және ғылым министрлігінің Ғылым комитеті (грант №АР09058126) қаржыландырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Бернс, Р. (2016) Развитие Я-концепции и воспитание: пер. с англ. / Р. Бернс. М.: Прогресс, 441 с.
2. Барановская Л.А. (2006) Социальная ответственность как психолого- педагогический феномен // Вестник Красноярского государственного аграрного университета, № 11. С. 409–414.
3. Асташова Н.А., Стручек Е.В. (2013) Теоретические основы формирования социальной ответственности у современного подростка // Вестник Брянского государственного университета — Брянск. № 1. С. 15–21.
4. Вострикова М.К., Злыднева Ю.С. (2020) Ответственность государства в российском обществе. Нравственно-правовой аспект // Социальная, профессиональная и персональная ответственность личности в современном обществе [Электронный ресурс]: материалы Всероссийской научно-практической конференции с международным участием (Омск, 8–10 октября 2020 г.) / [редкол.: Л.И. Дементий (гл. ред.), А.Ю. Маленова (отв. ред.), А.А. Маленов]. — Электрон. текст. дан. — Омск: Изд-во Ом. гос. ун-та, С. 277–279.
5. Паллотта В.И., Сичкарь Т.В. (2022) Воспитание социальной ответственности подрастающего поколения как социальнопедагогическая проблема общества // Мир науки. Педагогика и психология. Т. 10. — № 3. — URL: <https://mir-nauki.com/PDF/02PDMN322.pdf>
6. Крапивина Л.А. (2015) Формирование социальной компетентности подростков в разновозрастных объединениях гуманистической направленности // Образование и наука.. № 5(124). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formirovaniyesotsialnoy-kompetentnosti-podrostkov-v-raznovozrastnyh-obedineniyahumanisticheskoy-napravlenosti> (дата обращения: 20.10.2022).

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ВОСПИТАНИЯ СОЦИАЛЬНО ОТВЕТСТВЕННОГО «НОВОГО КАЗАХСТАНЦА»

Г.С. Жумалиева, М.М. Книсарина, Г.У. Бекешова

Западно-Казахстанский медицинский университет имени Марата Оспанова, г. Актобе, Казахстан

Аннотация: Обучающаяся молодежь представляется для любого общества как резерв благоприятных изменений в мире и напротив, она же движущая сила социальной и политической неустойчивости, и поэтому очень актуально развивать различные формы поддержки молодежи в условиях происходящих социально-экономических изменений во всем мире. Важно своевременно целенаправленно формировать социальную ответственность у обучающихся в целях их не только профессионального роста и соответствия всем внешним требованиям, но и для развития гражданских начал, национальной идентичности, патриотизма, гуманизма и других общечеловеческих ценностей. В статье приводятся основные педагогические условия по формированию социальной ответственности в условиях современного университета.

Ключевые слова: социальная ответственность, воспитание, ответственность личности, обучающаяся молодежь

PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR EDUCATION OF A SOCIALLY RESPONSIBLE "NEW KAZAKHSTANIAN"

G. Zhumaliyeva, M. Knissarina, G. Bekeshova

West Kazakhstan Marat Ospanov Medical University, Aktobe, Kazakhstan

Abstract: Learning youth is presented for any society as a reserve of favorable changes in the world and vice versa, it is also the driving force of social and political instability, and therefore it is very important to develop various forms of youth support in the context of ongoing socio-economic changes around the world. It is important to purposefully form social responsibility among students in a timely manner in order not only for their professional growth and compliance with all external requirements, but also for the development of civic principles, national identity, patriotism, humanism and other universal values. The article presents the main pedagogical conditions for the formation of social responsibility in a modern university.

Keywords: social responsibility, upbringing, personal responsibility, young people studying